

Priekšlikums sistemātiskas procedūras izstrādei telpiskajā plānošanā

Ija Niedole, Riga Technical University

Kopsavilkums. Rakstā izklāstīta iepriekš izstrādātā sistēmas pieeja telpiskās plānošanas procesā. Formalizācija, pielietojot mūsdienīgas modelēšanas metodes, nodrošina plānošanas procesa pārvaldību. Rakstā piedāvāta blokshēma, kurā ir attēlota procesa elementu savstarpējā saistība dažādos prognozes termiņos. Risinājumu variantu salīdzinājumam piedāvāts izmantot mūsdienīgas modelēšanas metodes, kas izstrādātas TURAP centrā projektā "Kurzemes telpiskās plānošanas un ilgtspējīgās attīstības centra izveidošana" ietvaros.

Atslēgas vārdi: telpiskā plānošana, prognozēšanas termiņi, modelēšana, scenāriji, indikatori.

Eiropās Savienībā uzskata, ka telpiskās plānošanas rezultāti ir nepieciešami, lai nodrošinātu teritorijas ilgtermiņa stabilu attīstību.

Telpiskās plānošanas procesa pilnveidošanas nepieciešamības aktualitāte Latvijā ir pamatota ar to, ka tika izstrādāts ilgtspējīgas attīstības konceptuālo dokumentu kopums (2006-2010), uzsākta likumdošanas bāzes izveidošana (2002-2010) un turpinās tās pilnveidošana (Teritorijas attīstības plānošanas likumprojekts, izstrādāts 2010.g. (atrodas apstiprināšanas stadijā)). Likumdošanā izstrādāti un ir spēkā:

- Reģionālās attīstības likums, 2002.g.
- Attīstības plānošanas sistēmas likums, 2010.g.
- Teritorijas attīstības plānošanas likums, 2002.g.

Galvenais konceptuālais ilgtermiņa dokuments - „Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija. Latvija 2030.” (Pieņemts 04.03.2010.) Tā mērķu kopsavilkums ir :

- „Latvijas ilgtspējīgas attīstības viens no mērķiem ir uzlabot iedzīvotāju dzīves kvalitāti, ar augstāku labklājību un drošību”, t.sk. attīstot kvalitatīvus transporta pakalpojumus;
- „Latvijas perspektīvās telpiskās attīstības viens no uzdevumiem - noteikt politikas virzienus ilgtspējīgai un līdzsvarotai valsts teritorijas attīstībai, nodrošinot teritoriju sasniedzamību un iedzīvotāju mobilitātes iespējas.”

„Telpiskā plānošana – ilgtspējīgas attīstības plānošanas realizācijas instruments, ko izmanto publiskā vara, lai ar dažādu metožu palīdzību mērķtiecīgi ietekmētu cilvēku un viņu aktivitāšu izplatību telpā, saskaņojot vides, sociālos un ekonomiskos aspektus” [1], lai „harmonizētu sociālo un ekonomisko aktivitāšu izplatību un sasaisti telpā - vietās, teritorijās un reģionā kā veselumā, bez ierobežojuma administratīvajās robežās. Tā sasaista valsts, reģiona un pašvaldību līmeņus, politikas un rīcības, lai ietekmētu resursu izplatību un sadalījumu” [2].

Telpiskās plānošanas uzdevumā noteikts: nodrošināt efektīvu teritorijas izmantošanu, kas veicina gan plānojamās teritorijas ekonomisko attīstību, gan kvalitatīvas dzīves vides veidošanu katram indivīdam un sabiedrībai kopumā.

Tāpat cilvēkam draudzīgu un stabilu teritoriju telpiskās plānošanas process paredz ekoloģisku, ekonomisku, socioloģisku un teritoriālu (t.sk. transporta infrastruktūras) jautājumu kompleksu risinājumu, to mijiedarbību un attīstību.

Saskaņā ar pasaules praksi un Latvijas "Attīstības plānošanas sistēmas likumā" [4] izvirzītajām prasībām, teritoriju attīstību paredzēts plānot, prognozējot situāciju trīs laika periodiem:

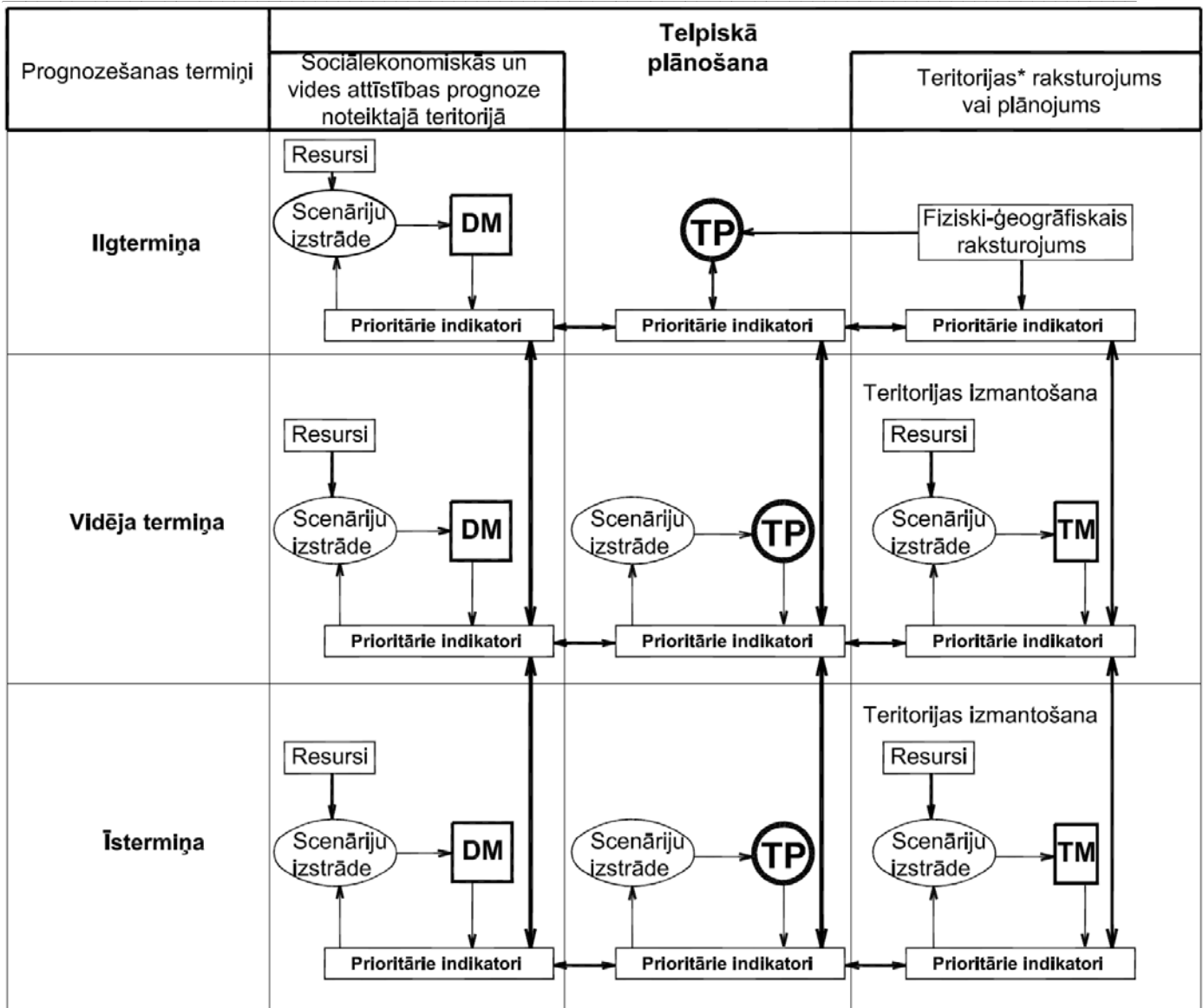
- ilgtermiņa – 25-30 gadu perspektīva - “stratēģiskā plānošana”,
 - vidējā termiņa – 7-12 gadu perspektīva - “ģenplāna izstrāde”,
 - īstermiņa – 3-5 gadu perspektīva - “rīcības plāna” izstrāde.
- Galvenās nepilnības esošajā plānošanas procesā:
- Projektēšanā - normatīvās un metodoloģiskās bāzes trūkums;
 - Operatīva, objektīva un pamatota lēmumu pieņemšana - mūsdienīgu plānošanas metožu pielietošanas, t.sk. modelēšanas trūkums.

Lai process būtu pārvaldāms, objektīvi novērtējams un izmantojams operatīvu lēmumu pieņemšanai, tas ir jāformalizē, pielietojot mūsdienīgas modelēšanas metodes. Ar šādu problēmu risināšanu nodarbojas RTU Telpiskās un reģionālās attīstības pētījumu centrs (TURAP) darba "Kurzemes telpiskās plānošanas un ilgtspējīgās attīstības centra izveidošana" ietvaros.

Telpiskajā plānošanā jābūt zināmiem vides aizsardzības, teritoriju izmantošanas un sociālekonomiskās attīstības scenārijiem, kas saskaņoti ar valsts politikas mērķiem un iespējām [3].

Plānošanā par pamatu lēmumu pieņemšanai ir vēlams ņemt attīstības scenāriju salīdzinājuma rezultātus, kuros par izejas punktiem pieņemama prasību apmierināšana sociāl-ekonomiskajā un vides aizsardzības jomā, no vienas puses, un teritoriju racionālas izmantošanas un infrastruktūras pietiekamības jomā, no otras puses.

Variantu salīdzinājums veicams, pielietojot indikatoru sistēmu visās minētajās jomās. Indikatoru sistēmu pašlaik izstrādā TURAP "Kurzemes telpiskās plānošanas un ilgtspējīgās attīstības centra izveidošana" darba sastāvā.

DM - dinamiskā modelēšana

TP - telpiskā plānošana

TM - teritorijas plānojuma modelēšana

* - teritorija nacionālās, reģionālās vai pašvaldību robežās

1. att. Telpiskās plānošanas strukturāla shēma. Avots – izstrādāja autore.

Katram prognozes termiņam ir specifiskas prioritātes uzdevumu risinājumam - saskaņā ar valsts attīstības politikas mērķiem un iespējām, kam jāatspoguļojas indikatoru prioritātes vērtējumā. Ir izveidojamas arī atgriezeniskās saites starp prognozes termiņu risinājumiem.

Telpiskās plānošanas process strukturāli attēlots Blokskārtē (skat. 1. att.), ņemot vērā iespēju pielietot modelēšanas metodes.

Blokskārtē parādītas visas saites starp telpiskās plānošanas procesa sastāvdaļām – sociāli ekonomisko, vides un teritorijas plānojumiem: pakāpeniski no īstermiņa risinājumiem, uz vidējā termiņa un, iespējams, uz ilgtermiņa risinājumiem, kā arī atgriezeniskās saites.

Tādā apstiprinājās ideja, ka telpiskā plānošana ir nepārtraukts process, kā laika, tā arī teritorijas (nacionālā, reģionālā, pašvaldību) ziņā, kas atspoguļo sabiedrības un tautsaimniecības attīstību, kā arī šī procesa izpētei izmantojami sistēmu pieejas aspekti savstarpēji saistīto elementu analīzei.

LITERATŪRA

- [1] Latvijas Republikas Ministru kabinets /Teritorijas attīstības plānošanas likums : likumprojekts: 2010.
- [2] Lukstiņa G. Telpiskās plānošanas jēdziena izpratne // 2006. gada materiāli un 2008. gada papildinājumi –Rīga.
- [3] Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija [Elektroniskais resurss] / Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija, 2009. - <http://www.latvija2030.lv>

[4] LR Saeimas likums /Attīstības plānošanas sistēmas likums: spēkā no 01.04.2010.

Ija Niedole. Dr. ing. Education: Moscow State University of Civil Engineering, Faculty of Urban building and household, 1956-1961, Engineer of transport planning. Moscow State University of Civil Engineering, 1972-1976 – candidate of technical science. Riga Polytechnic Institute 1993 – Dr. Ing. Degree.

Work experience: now Ija Niedole are leader researcher, Riga Technical University, Spatial and Regional Development Research Centre; project manager Ltd „IMINK“; associate professor of Riga Technical University, Faculty of Architecture and Urban Planning; associate professor of Latvia

University, Faculty of Geography and Earth science, Laboratory of Regional planning.

Last publications: „Rīgas vēsturiskā centra transporta problēmas un risinājumi“, „Rīgas iedzīvotāju ceļojuma (brauciena) ilgums pilsētas pārvadājumos“ referāti zinātniski praktiskajā seminārā “Satiksmes problēmas Rīgā, risināšanas ceļi”; „Kas ir sasniegts? (Park&Ride, Park „plus“, sabiedriskā transporta joslas)” 2006; “Развитие Рижской городской транспортной инфраструктуры” 2007.

Ija Niedole is member of Latvian Association of transport planing and education and vice-chair of Latvian civil engineer union, Architecture and Urban planning department.

Address: Grecinieku Str. 24, Rīga, LV-1050, Latvija; Phone:+37167359111; e-mail: ija.niedole@imink.lv.

Ija Niedole. Proposal for the Development of System Procedure in Spatial Planning.

This paper explains the methodology of the system approach in the spatial planning process.

Spatial planning is a tool for implementing sustainable development of the territories. Spatial planning deals with a set of territorial issues that are considered as a system with dynamically changeable elements both in time and space. This methodology can be used on national, regional and local levels as well as in different forecasting periods of time – long-term, medium and short-term.

The results of spatial planning proposals should be multivariate, objectively evaluated and used for timely decision-making. That is why the planning process should be formalized using modern methods of modeling.

Forecasting proposals are made based on the results of comparison of economic and territory development scenarios on different temporal scales, taking into account the requirements for environment protection, land use and the possibilities of social-economic development. Scenarios should be developed in accordance with the purposes and economic opportunities of public policy for each forecasting period. Changes should be seen in terms of the values and sets of indicators of sustainable development.

The interconnections of the parts of the process and their diverse planning terms, as well as feedbacks and place of dynamic modeling are shown in the frame of spatial planning process. Spatial planning is a continuous process, which reflects the development of society and national economy, and its study has all aspects of a system approach.

Ия Ниедоле. Предложения по разработке системной процедуры в пространственном планировании.

В статье изложена методология системного подхода применительно к процессу пространственного планирования.

Пространственное планирование - это инструмент для реализации устойчивого развития территорий, рассматриваемых как система при решении комплексных вопросов динамического изменения элементов системы во времени и в пространстве. Методология применима на национальном, региональном и местном (самоуправление) уровнях планирования территорий, в трех временных периодах прогноза - долгосрочного, среднесрочного и краткосрочного.

Результативные предложения пространственного планирования должны быть многовариантны, объективно оцениваемы и используются для принятия оперативных решений. Вследствие этого, процесс планирования должен быть наибольшим образом формализован с возможностью оперативного применения, следовательно, с применением современных методов моделирования.

На различных уровнях временного прогнозирования предложения разрабатываются на основе результатов проведения сравнения сценариев экономического и территориального развития в соответствии с актуализацией требований для различных периодов прогноза - по защите среды, функциональному использованию территорий и возможностям социально-экономического развития. Сценарии должны разрабатываться в соответствии с целями и экономическими возможностями государственной политики на каждый прогнозируемый период. Изменения должны отражаться в наборе и величинах индикаторов развития.

Вышесказанное отражено в разработанной блок-схеме процесса пространственного планирования с применением методов моделирования. Блок-схема отображает все связи процесса, в том числе обратные, между функциональным, территориальным и пространственным уровнями планирования во временном плане.

Таким образом, подтверждается идея о том, что процесс пространственного планирования – это процесс непрерывный, в котором должно отражаться развитие общества и народного хозяйства и его изучению присущи все аспекты системного подхода к анализу взаимосвязанных элементов.